

ba en el sentit de 'projectil esfèric' o de 'maça'. □ 1.ª doc.: fi S. XIX [c. 1880, *DAG.*; 1893, Pons i Masaveu].

No apareix encara en Belv., Lab. (1839), *SLitCosta* (1868), Amengual, Escrig, etc. Però ja devia usar-se bastant en la primera meitat del S. XIX, car del català degué passar a l'aragonès, on ja el registra Borao (1859-1873). De tota manera sembla ser originari de la llengua d'oc més que del català. M'ho fa creure el fet que entre nosaltres és un mot d'ús industrial, mentre que a Provença l'usen els oliaires i les pageses, que el *Calendau* (a. 1867) de Mistral ens descriu com «tenèn sus l'anco li *boumbouno*»: *TdF* defineix «vase de terre à col étroit et à large ventre, muni de deux rangs d'anses superposées dans lesquelles on passe une corde pour le suspendre au bât d'une bête de somme; il sert à transporter des liquides et de l'huile en particulier»; «*boumbouno d'ôli*: cruche d'huile». No crec que tingui gran cosa a veure amb l'it. *bombola* «bouteille» al qual l'atribueix el *TdF*, però sí que és derivat del prov. *boumbo* en el sentit de «flacon de terre rond à cou très court», també registrat en el *TdF*. La primera documentació francesa crec que es troba precisament en la traducció que acompanya l'edició original dels poemes de Mistral; si bé 25 ja el mateix any s'afanyà a registrar-lo com a mot francès el dicc. de Larousse (*FEW* I, 431a, n. 3). Altrament a França el mot és popular també a Savoia i en algun altre parlar francoprovençal, i des d'ací la seva àrea es prolonga per tot el Franc-Comtat fins als Vosges meridionals (en el sentit secundari de 'beire de plata' fins i tot en algun punt de Lorena, Augny).

En occità el mot pot provenir del sentit de *bomba* 'projectil esfèric' o bé del de 'maça' que ja es documenta en algun trobador (Guilhem de Durfort, Rayn. 35 II, 236) i en altres textos antics; tant o més d'aquest car es comprèn que aquesta enorme gerra fos comparada festivament pel seu pes amb la maça d'armes que aterra un cavaller. Val a dir que les dues idees són en el fons indistingibles, i que l'etimologia en definitiva és la mateixa. L'acc. cat. primitiva, doncs, no és la de 'bidó de metall', ni de 'garrafa de vidre'; més aviat la de 'damajoana' (mot més genuí en català) i sobretot l'aragonesa de «cántara de tierra, de cabida de algunas arrobas». En castellà es registra primer 45 com a mot aragonès i alabès. Hi ha un atuell dit *bombón* a les Filipines, però es fa de materials diferents, que potser és un mer homònim. El basc *bonbil*, que és «garrafón ---» en una part dialectes però 'ampolla' en general en d'altres, té alguna relació amb 50 *bombona* (per influència o confusió) però és probable que bàsicament vingui d'un mot basc diferent *bilbil*, *biribil*, *boronbil*, pròpiament adjectiu amb el sentit de 'rodó' (veg. *DECH*, de data ja proto-hispànica, cf. *Bilbilis*).

Bombonera, *bombonera*, V. *bombò* *Bombosí*, V. *bomba* *Bombot*, *bomedissa*, *bomidor*, *bovir*, V. *bovir* *Bon*, V. *bo*

BONANÇA, del ll. vg. *BONACIA, alteració del ll. MALACIA 'calma blanca, bonança' deguda a *BONUS* 'bo' perquè es va pendre MALACIA per un derivat de *MALUS*; en realitat MALACIA provenia del gr. *μαλακία* 'mollesa, tovesa, fluixedat', derivat de *μαλακός* 'bla, tou'. □ 1.ª doc.: tercer quart del S. XIII, *Cròn.* de Jaume I.

«E Nòs, que anàvem ab aquela *bonança* e ab aquel dolç temps que havíem ---» (*DBal.*). Quasi pel mateix temps l'usava també Lluïl (*AlcM*). També figura en la narració de l'expedició a Sardenya de 1318 (Finke, *Acta Arag.* III, 362, veg. in extenso, ací, s. v. *MAR, mariner*). I en bastants altres autors medievals, com Sant Vicent Ferrer, on el maleït admet «—que m giteu a mi en la mar — e axí fonch fet, e de continent fonch *bonança*» (*Quaresma*, 254.128); «*bonança de mar*; tranquillitas maris; placidum mare; la mar ab molta *bonança*: mare tranquillum» en el *Liber Elegantiarum* de J. Esteve (1472). Els escriptors de la nostra Renaixença no l'usen menys, i en les seves accs. diverses, pròpies i figurades; ja Milà i F. en la *Complanta d'En Guillem*: «los dos barons pugnaven de temps antich: / tronava la tempesta per valls y cims; / un jorn l'arch de *bonansa* veren lluir ---», la narració de l'expedició a Sardenya de 1318 (Finke, v. 6. Sobre l'ús popular modern, em limito a cridar l'atenció sobre el valor quasi adjectival que li donen els pescadors del Maresme: «mira que és *bonança* la marc», ho havia sentit jo dotzenes de vegades de la boca de vells llops de mar, ja abans de 1920, a Sant Pol: ningú, si no algun ciutadà com nosaltres, ho percebia com un ús impropï, i realment, nasqués quan i com nasqués, és segur que és un ús arrelat i de data no pas recent. Almenys veiem que ja es troba en vells romanços tradicionals, com el de *Blancaflor* que no deu ser posterior al S. XVI: «veu venir un galion <'mariner'> que'l seu gran senyor li sembla: / —Galion, bon galion - Déu te do la mar *bonança*» (MilàF, *Romillo*, 202A8, recollit en el Penedès, i ja en l'ed. de 1853, n.º 11).

En llatí MALACIA, aplicat a la manca de vent en mar, és un mot que degué estar en ús en la llengua de la gent de mar, sense interrupció des d'abans de l'era cristiana, i no el rebutja en aquesta qualitat ni algun escriptor clàssic tan exigent com Cèsar; reapareix després en textos ja més aviat tardans, com les notes tironianes, i algun escrit cristià, com els *Actus Petri cum Simone* (trad. del grec cap a l'a. 500), veg. *ALLG* VII, 270-1, 586-7. Fou M.-L., *ALLG* VII, 445, qui indicà aquesta etimologia, admetent que de l'it. *bonaccia* el mot va passar als altres idiomes romànics i a l'alb. *bunazza*.

El que ja és molt menys segur, o més aviat improbable, és aquesta transmissió des d'Itàlia (per més 55 que hi hagin insistit Terlingen, 229-30, i, almenys pel que fa al francès, BeVidos, *ARom.* XIV, 136-7; *ZfSL* LVIII, 448-9); però la idea va ser rebutjada amb raons concloents per ACastro, *RFE* VI, 344, i per mi, *DCEC* I, 485-6; tesi després generalment acceptada (p. ex. 60 Mettmann, *RForsch.*, 1962, 38). No solament perquè